

КАНАРОВА Ольга – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя, Запорізька обл., 69000, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6876-6326>

WOS: KPY-7426-2024

СОЛОНСЬКА Альона – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя, Запорізька обл., 69000, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7162-553X>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.22/54.8>

Бібліографічний опис статті: Канарова, О., Солонська, А. (2026). Формування основ національної ідентичності дітей старшого дошкільного віку засобами творів українського образотворчого мистецтва. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*, № 22(54), 65–72, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.22/54.8>

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТВОРІВ УКРАЇНСЬКОГО ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. У статті розглядається теоретичне обґрунтування ролі українського образотворчого мистецтва у формуванні основ національної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку. Проаналізовано нормативно-правову базу та наукові підходи до проблеми формування української національної ідентичності у дітей дошкільного віку. Визначено поняття «ідентичність» та «національна ідентичність», а також розглянуто роботи дослідників стосовно цієї проблематики. Національна ідентичність відображає усвідомлення індивідом своєї приналежності до певної нації, спільної історичної долі, культури, мови, традицій і цінностей. Національна ідентичність формується поступово, починаючи з ранніх етапів онтогенезу, і має складну багаторівневу структуру, що охоплює когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий компоненти. Визначено, що старший дошкільний вік є критичним періодом для закладання первинних уявлень про національну належність, культуру та традиції. Показано, що образотворче мистецтво, зокрема творчість видатних українських художників (М. Примаченко, К. Білокур, О. Шовкуненко, І. Марчук), є важливим засобом емоційного та ціннісного виховання, що сприяє розвитку патріотизму, усвідомленню національної ідентичності та творчої активності дітей старшого дошкільного віку. Наголошено на важливості використання художніх образів із національною символікою та стилістичною доступністю для дітей дошкільного віку, що забезпечує глибше засвоєння культурних цінностей і формує позитивне ставлення до української культури. Зроблено висновок про ефективність системного впровадження творів українського образотворчого мистецтва в освітній процес закладів дошкільної освіти і сімейному вихованні для формування основ української національної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: старший дошкільний вік, українська національна ідентичність, образотворче мистецтво, патріотичне виховання.

KANAROVA Olha – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Preschool Education and Social Work, Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia, Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6876-6326>

SOLONSKA Alona – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Preschool Education and Social Work, Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia, Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7162-553X>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.22/54.8>

To cite this article: Kanarova, O., Solonska, A. (2026). Formuvannya osnov natsionalnoi identychnosti ditei starshoho doshkilnoho viku zasobamy tvoriv ukrainskoho obrazotvorchoho mystetstva [Formation of foundations national identity of senior preschool children through works of Ukrainian fine art] *Human Studies. Series of "Pedagogy"*, № 22(54), 65–72, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.22/54.8>

FORMATION OF FOUNDATIONS NATIONAL IDENTITY OF SENIOR PRESCHOOL CHILDREN THROUGH WORKS OF UKRAINIAN FINE ART

Summary. *The article considers the theoretical substantiation of the role of Ukrainian fine arts in the formation of the foundations of national identity in children of senior preschool age. The regulatory framework and scientific approaches to the problem of the formation of Ukrainian national identity in children of senior preschool age are analyzed. The concepts of "identity" and "national identity" are defined, and the works of researchers on this issue are also considered. National identity reflects the individual's awareness of his belonging to a certain nation, a common historical destiny, culture, language, traditions and values. National identity is formed gradually, starting from the early stages of ontogenesis, and has a complex multi-level structure that includes cognitive, emotional-value and behavioral components. It is determined that senior preschool age is a critical period for establishing primary ideas about national belonging, culture and traditions. It is shown that fine arts, in particular the work of prominent Ukrainian artists (M. Prymachenko, K. Bilokur, O. Shovkunenko, I. Marchuk), are an important means of emotional and value education, which contributes to the development of patriotism, awareness of national identity and creative activity of children of senior preschool age. The importance of using artistic images with national symbolism and stylistic accessibility for children of preschool age is emphasized, which ensures a deeper assimilation of cultural values and forms a positive attitude towards Ukrainian culture. A conclusion is made about the effectiveness of the systematic introduction of works of Ukrainian fine arts into the educational process of preschool educational institutions and family education for the formation of the foundations of Ukrainian national identity in children of senior preschool age.*

Key words: *older preschool age, Ukrainian national identity, visual arts, patriotic education.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується глибокими соціокультурними трансформаціями, зумовленими процесами глобалізації, цифровізації освітнього простору, а також викликами, пов'язаними з воєнною агресією росії проти України. У цих умовах особливої актуальності набуває проблема утвердження та збереження української національної ідентичності, що визначається як одна з пріоритетних цілей державної освітньої та культурної політики. Формування національної ідентичності особистості розглядається як безперервний

процес, початкові засади якого мають закладатися саме в дошкільному віці.

У Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022) зазначається, що громадянсько-патріотичне виховання як складова української національної ідентичності спрямоване на формування усвідомленої громадянської позиції, любові до Батьківщини, а також на популяризацію та збереження культурної спадщини й культурних цінностей України. Реалізація вище згаданих завдань у системі дошкільної освіти потребує пошуку

ефективних педагогічних засобів, здатних забезпечити емоційно насичене та доступне засвоєння національних цінностей дітьми (Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національності...», 2022).

Важливі орієнтири щодо змісту виховної роботи з дітьми дошкільного віку визначає також Закон України «Про дошкільну освіту» (2025), відповідно до якого завданнями дошкільної освіти є збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини, а також виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної мови, національних цінностей Українського народу, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля. Зазначені положення підкреслюють необхідність цілеспрямованого формування національної ідентичності вже на дошкільному етапі освіти (Закон України «Про дошкільну освіту», 2025).

Дошкільний вік, зокрема період старшого дошкільного дитинства, є сенситивним щодо формування емоційно-ціннісної сфери особистості. У період старшого дошкільного віку діти активно пізнають навколишній світ, формують перші уявлення про соціальні та культурні явища, усвідомлюють власну належність до певної спільноти. Старші дошкільнята вирізняються образністю мислення, емоційною відкритістю та здатністю до художнього узагальнення, що зумовлює високу ефективність мистецьких засобів виховного впливу.

Зазначені положення конкретизуються у Базовому компоненті дошкільної освіти (БКДО, 2021), який визначає обов'язкові результати розвитку, виховання і навчання дитини дошкільного віку. Особливе значення для досліджуваної проблеми має освітній напрям «Дитина у мистецтві», що орієнтований на розвиток художньо-естетичного досвіду дитини, формування емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та культурної спадщини, а також здатності до творчого самовираження. У змісті освітнього напрямку «Дитина у мистецтві» особлива увага приділяється образотворчому мистецтву, яке розглядається як важливий засіб розвитку емоційної сфери, уяви, художнього мислення та ціннісних орієнтацій дітей. Залучення дошкільників до образотворчої діяльності на основі національної тематики сприяє формуванню інтересу до культурної спадщини України, народного мистецтва, традицій і символів, що є важливою передумовою

становлення української національної ідентичності (БКДО, 2021).

Образотворче мистецтво як один із найбільш продуктивних видів мистецької діяльності забезпечує цілісний вплив на інтелектуальну, емоційну та духовну сфери дитини. Через сприйняття та створення художніх образів діти дошкільного віку не лише засвоюють естетичні цінності, а й опановують соціокультурні смисли, пов'язані з історією, традиціями, символікою українського народу. У старшому віці мистецтво виступає не лише об'єктом естетичного сприйняття, а й засобом формування національної свідомості та патріотичних почуттів.

Особливого значення набуває використання образотворчого мистецтва в освітньому процесі закладів дошкільної освіти, оскільки воно сприяє емоційному переживанню дітьми дошкільного віку національних цінностей, формуванню позитивного ставлення до культурної спадщини України, розвитку почуття гордості за свій народ і державу. Зображення рідного краю, державних і народних символів, українських традицій і свят у художній діяльності дітей створює умови для інтеграції завдань естетичного та патріотичного виховання.

Проблеми формування української національної ідентичності дітей старшого дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва зумовлена суспільними запитами, положеннями державної нормативно-правової бази, віковими особливостями розвитку дошкільників та значним виховним потенціалом мистецтва як засобу збереження і популяризації культурних цінностей України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування національної ідентичності є предметом уваги багатьох дослідників. Питання визначення сутності поняття «ідентичність» розкрито у наукових розвідках І. Вільчинської, Н. Глебової, М. Гримич, Я. Горбала, М. Козловець, Ю. Москаль, М. Хайдегера, М. Єгупова; питанням формування української національної ідентичності досліджують І. Бех, С. Бойко, Т. Видаичук, К. Журба, Д. Калініченко, О. Калита, Л. Нагорна, І. Негрій, М. Степко, Д. Судин; проблему формування української національної ідентичності у дітей дошкільного віку, зокрема старшого дошкільного віку – Н. Гавриш, О. Рейпольська, В. Ляпунова, І. Негрій, С. Жейнова, О. Федорчук, О. Шумська; особливості впливу творів образотворчого мистецтва на виховання, зокрема патріотичне,

дітей дошкільного віку висвітлено у працях Г. Бебіх, О. Зарянової, В. Кудрявцевої, В. Котляр, А. Микулиної, В. Ляпунової, І. Негрій, В. Суржанської, Т. Житнік, Л. Шелестової.

Мета статті – висвітлити можливості використання творів українського образотворчого мистецтва у педагогічній практиці закладів дошкільної освіти як засобу формування української національної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку шляхом ознайомлення з національними образами, цінностями та культурною спадщиною, репрезентованими у художніх творах М. Примаченко, К. Білокур, О. Шовкуненка та І. Марчука.

Виклад основного матеріалу. У сучасному науковому дискурсі поняття «ідентичність» має багатовимірний і міждисциплінарний характер. Як зазначає М. Гримич, тривалий час в українській мовній традиції прикметник «ідентичний» вживався переважно у значенні «тотожний», «однаковий», що відповідало його використанню у філософських і математичних науках, а також англomовному трактуванню “identity” як “sameness”. Водночас у соціології та психології термін «ідентичність» набув значення узагальнювального поняття, за допомогою якого описується усвідомлення людиною власної відмінності від інших. У поєднанні з означеннями «етнічна», «національна», «культурна» ідентичність розглядається не лише в індивідуальному, а й у колективному вимірі – як сукупність характерних ознак певної спільноти та відчуття особистістю належності до неї. Саме в такому значенні поняття «ідентичність» відносно нещодавно утвердилось в українській науковій та науково-популярній лексиці (Гримич М., 2009).

З огляду на вікові та психологічні особливості розвитку особистості, проблема ідентичності набуває особливої актуальності в контексті дитячого віку. Для дитини дошкільного віку ідентичність проявляється через первинні самоідентифікації, емоційне прийняття себе, усвідомлення належності до родини, найближчого соціального оточення, рідної культури та мови. На етапі дошкільного дитинства закладаються базові уявлення про «своє» і «чуже», формується почуття безпеки, довіри та позитивного ставлення до навколишнього світу.

Подальший розвиток особистісної ідентичності логічно пов'язаний із формуванням окремих складових, серед яких особливе місце посідає національна ідентичність. Національна ідентичність відображає усвідомлення індивідом своєї приналежності

до певної нації, спільної історичної долі, культури, мови, традицій і цінностей. Національна ідентичність формується поступово, починаючи з ранніх етапів онтогенезу, і має складну багаторівневу структуру, що охоплює когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий компоненти. У дошкільному віці вона набуває початкових форм і проявляється передусім через емоційно забарвлені уявлення дитини про рідний край, народні символи, традиції та культурні образи.

Цікавою є стаття І. Негрій, яка визначає українську національну ідентичність у дітей старшого дошкільного віку як усвідомлене та емоційно підкріплене почуття належності до української нації, що включає засвоєння рідної мови, культури, історичної пам'яті, національних традицій і системи цінностей (Негрій І., 2025).

На думку О. Федорчук формування української національної ідентичності у дошкільному віці – це не лише занурення дитини в культурне середовище, а й перший важливий етап її самопізнання, який закладає основу цілісної особистості. Психолого-педагогічні дослідження підтверджують, що дитина, яка усвідомлює своє походження, має стійке відчуття «Я», краще орієнтується у соціумі, проявляє вищу емоційну компетентність і більшу мотивацію до пізнання. О. Федорчук зазначає, що українська національна ідентичність сприяє розвитку морально-етичних орієнтирів, формуванню відповідальності, емпатії та поваги до інших, створюючи передумови для майбутньої активної життєвої позиції дитини, її здатності до самореалізації та соціальної інтеграції. Таким чином, українська національна ідентичність не зводиться лише до ідеологічної категорії, а виступає як психолого-педагогічна основа розвитку самосвідомості та життєвої суб'єктності дитини (Федорчук О., 2025).

Слід зазначити, що одним із дієвих засобів формування української національної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку є саме образотворче мистецтво. Образотворче мистецтво охоплює широкий спектр художніх форм, що забезпечують візуальне вираження історичних, культурних і духовних цінностей українського народу. Твори мистецтва, а саме картини, виступають не лише як засіб художнього самовираження, а й як потужний носій національних символів, світоглядних ідеалів, історичної пам'яті та культурних традицій. Через національні образи та символи

у дитини дошкільного віку формується емоційно забарвлене уявлення про власну націю, унікальність і своєрідність.

Для ефективного формування української національної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку важливо ознайомлювати їх із творчістю видатних українських художників, твори яких несуть у собі багатство національних образів, символів та культурних сенсів. Розглянемо особливості творів деяких з них, які доцільно представляти дітям у цьому віковому періоді для поглиблення їхнього емоційного і ціннісного сприйняття української культури та ідентичності.

Одним із яскравих представників українського образотворчого мистецтва, що відіграє важливу роль у формуванні національної ідентичності дітей старшого дошкільного віку, є творчість художниці наївного мистецтва Марії Примаченко. Її роботи відзначаються насиченими сюжетами, глибокою символікою та доступністю для дитячого сприйняття. В своїй статті В. Ляпунової та І. Негрій наголошують, що картини М. Примаченко добре сприймаються дітьми старшого дошкільного віку. Художні твори, засновані на українських легендах, казках та народних символах, мають глибоке національне звучання і є важливою частиною культурної спадщини. Через образи тварин, птахів і сільського побуту, що мають символічне значення (наприклад, голуб як символ миру), твори художниці сприяють формуванню патріотизму, любові до рідної культури та розвитку почуття національної ідентичності у дітей (Ляпунова В., Негрій І., 2023).

Так, наприклад, у картині «Дарую українську паляницю всім людям на землі» (1982) художниця зображує символ гостинності та єдності – паляницю, як традиційний український хліб, що символізує добробут, тепло родинного кола і відкритість до світу. Яскраві кольори і прості форми твору допомагають дітям легко зрозуміти цю ідею, а сюжет сприяє вихованню поваги до традицій і культури свого народу. Через цю роботу дитина старшого дошкільного віку може емоційно відчувати цінність української гостинності і національної єдності.

Цікавою є картина художниці – «Український поліський бичок-третячок гуляє у лісі та силу збирає» (1983). М. Примаченко демонструє казкового бичка, який уособлює силу, витривалість і зв'язок із природою. Через образ цього тваринного персонажа передається ідея взаємодії людини з довкіллям, що є важливою складовою української національної

свідомості і базується на повазі до природи та традиційного способу життя. Для дітей старшого дошкільного віку образ бичка є доступним і зрозумілим, що сприяє формуванню уявлень про національні символи, а також стимулює розвиток фантазії та творчої активності завдяки казковому характеру сюжету.

Варто відмітити, картину «Театр «Запорожець за Дунаєм» (1936), яка ілюструє сцену з відомої української опери, присвяченої запорозьким козакам – символи волі та мужності. Через жанровий живопис, зображення народних костюмів і театральних дійств, діти мають змогу познайомитися з історичною спадщиною України у доступній і привабливій формі. Цей художній твір сприяє формуванню почуття національної гордості, а ігрові постановки за мотивами картини можуть стати важливою частиною педагогічної роботи в закладі дошкільної освіти (Демчик К., 2010).

Слід зазначити, що творчість М. Примаченко є особливо цінною у процесі формування української національної ідентичності дітей старшого дошкільного віку не лише завдяки казковості образів і зрозумілій символіці, а й через її стильову доступність для дитячої творчості. Наївний характер живопису, притаманний примітивізму, простота форм, декоративність та умовність зображення співзвучні природним особливостям дитячого малювання. Саме тому діти старшого дошкільного віку можуть не лише емоційно сприймати твори художника, а й намагатися відтворювати їх у власній художній діяльності, використовуючи так звані «каракулі», схематичні образи й яскраві кольори, що є типовими для дошкільного віку. Творча взаємодія з мистецьким матеріалом сприяє глибшому засвоєнню національних символів, розвитку емоційно-ціннісного ставлення до української культури та закладанню основ національної самосвідомості дитини.

Вагоме значення у формуванні української національної ідентичності дітей старшого дошкільного віку мають також твори видатної української художниці Катерини Білокур, творчість якої ґрунтується на глибокому осмисленні традиційного сільського життя, природи рідного краю та духовних цінностей українського народу. Живопис художниці вирізняється реалістичною образністю, уважністю до деталей повсякденного побуту й особливою пошаною до світу природи, що робить його емоційно доступним і педагогічно доцільним для сприйняття дітьми старшого дошкільного віку.

Картини «Квіти біля паркану» (1935) та «Натюрморт зі сніданком» (1950) репрезентують характерну для творчості К. Білокур тему краси звичайного селянського життя. У натюрморті зі сніданком зображено традиційні для української культури предмети – паляницю, картоплю, квіти (півонії) у глиняній вазі, які виступають символами домашнього затишку, праці, достатку й гостинності. Для дітей старшого дошкільного віку ці образи є близькими та зрозумілими, оскільки пов'язані з родинним досвідом і повсякденним життям. Через емоційне сприйняття таких сюжетів у дітей формується позитивне ставлення до традицій українського побуту, повага до праці та культурної спадщини власного народу.

Пейзажні твори художниці «В селі» (1956), «Вересень у селі Богданівка на дамбі» (1956), «Будинок у Богданівці» (1955) відтворюють образ українського села як простору гармонійного співіснування людини й природи. У згаданих роботах К. Білокур зосереджується на зображенні рідного краю, знайомих дитині архітектурних форм, сезонних змін у природі, що сприяє формуванню у дошкільників емоційно забарвлених уявлень про «малу батьківщину», почуття належності до української землі та гордості за її красу. Художні картини К. Білокур можуть бути використані в освітньому процесі для розвитку у дітей уявлень про рідне село, український ландшафт, традиційний уклад життя.

Особливої виховної цінності набувають відомі біографічні факти з життя художниці, які доцільно адаптовано використовувати у роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Відомо, що К. Білокур пішки ходила до сусідніх сіл, аби змалювати тамтешні півонії, ніколи не зривала квітів, вважаючи їх живими істотами, і працювала з мольбертом просто в полі або у власному саду. Ставлення до природи є важливим прикладом екологічної свідомості, любові до рідної землі та шанобливого ставлення до всього живого, що має суттєве значення для формування ціннісних орієнтацій дошкільників. Крім того, К. Білокур брала участь у діяльності сільського театру, створювала декорації до вистав, писала оповідання про своє село, у яких описувала життя людей і навколишній світ. Описані факти дозволяють представити художницю дітям не лише як митця, а як носія народної культури, що жив і творив у гармонії зі своїм середовищем, що посилює ідентифікаційний

потенціал її образу для дітей дошкільного віку (Авраменко О., 2020).

Вагоме місце у формуванні української національної ідентичності засобами образотворчого мистецтва належить творчості Олексія Шовкуненка – українського художника-пейзажиста, уродженця Херсона. У своїх роботах митець послідовно звертається до зображення рідного простору: міських краєвидів, озер, морських пейзажів, що постають як впізнавані образи українського півдня. Такі твори, як «Київський пейзаж» (1960-ті), у якому репрезентовано столицю як культурний і духовний центр України, «Біля моря» (1946), де море символізує силу, простір і внутрішню свободу, а також «Вид з майстерні художника» (1957), формують у дитини уявлення про Батьківщину як живий, близький і емоційно значущий простір.

Особливе ідентифікаційне навантаження мають полотна, присвячені Херсону: «Херсон. Зелений базар» у літньому (1920) та зимовому (1952) варіантах, які передають ритм повсякденного життя, локальні традиції й атмосферу українського міста. Картина «Дубовий гай» (1960-ті), де дуб постає як традиційний символ сили, витривалості та тяглості роду, актуалізує глибинні національні смисли. Загалом пейзажна творчість О. Шовкуненка сприяє формуванню у дітей старшого дошкільного віку емоційно-ціннісного ставлення до рідної землі, усвідомлення її природної та культурної унікальності, що є важливим чинником становлення української національної ідентичності.

Сучасні культурні події доводять також значення творчості О. Шовкуненка для національної пам'яті та ідентичності в умовах викликів для української культури. У Національному музеї «Київська картинна галерея» тривала виставка «Олексій Шовкуненко. Херсон – Київ», що збрала близько 70 робіт майстра та цифрові копії інших творів, оскільки значну частину оригінальних полотен було викрадено окупантами під час повномасштабного вторгнення росії до України та окупації міста Херсон. Цей проєкт не лише знайомить із мистецьким доробком художника, а й підкреслює важливість захисту української культурної спадщини, яка є невід'ємною складовою національної ідентичності (Катаєва М., 2025).

Творчість Івана Марчука (нар. 1936) – одного з найвідоміших сучасних українських художників – має значний потенціал для формування української національної ідентичності дітей старшого дошкільного віку. Важливо,

що митець є нашим сучасником, а отже, його мистецтво репрезентує не лише історичну пам'ять, а й живу, актуальну українську культуру, з якою дитина дошкільного віку може себе ідентифікувати «тут і тепер». Особливістю стилю І. Марчука є авторська техніка, відома як пльонтанізм, що ґрунтується на переплетенні тонких ліній, фактурності та складній, але водночас емоційно зрозумілій образності. Для дітей старшого дошкільного віку цей стиль є доступним на рівні чуттєвого сприйняття: він стимулює уяву, спонукає до уважного розглядання деталей, формує здатність бачити красу у звичних образах природи та рідного простору (Рудяченко О., 2019).

Картина І. Марчука «А до весни ще далеко» (2011) відображає мотиви українського села, змін пір року, що є близькими та зрозумілими для старших дошкільників. Образ хати як символу дому, роду, укоріненості в землі має потужний ідентифікаційний потенціал. Особливої уваги заслуговує колористичне рішення, у якому простежуються асоціації з кольорами Державного прапора України, що, навіть без прямого пояснення, формує у дітей емоційне відчуття національної належності. Через згадані образи дитина поступово усвідомлює Україну як простір, наповнений теплом, світлом і надією.

Полотно «Місячне світло на снігу» розкриває іншу грань національної ідентичності – зв'язок людини з українським природним ландшафтом, тишею, споглядальністю, внутрішнім спокоєм. Зимовий пейзаж у поєднанні з місячним світлом створює атмосферу казковості, що є надзвичайно важливою для сприйняття мистецтва дітьми дошкільного віку. Водночас така образність сприяє формуванню емоційної чутливості, здатності співпереживати та відчувати красу рідної природи як частину власної ідентичності.

Загалом, проведений аналіз теоретичних підходів і нормативно-правових засад, а також розгляд творчості провідних українських художників дає підстави стверджувати, що образотворче мистецтво володіє значним виховним і педагогічним потенціалом у роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Залучення старших дошкільників до сприйняття та осмислення художніх образів національної тематики створює сприятливі умови для формування емоційно-ціннісного ставлення до культури, традицій і духовної спадщини українського народу.

Висновки. Образотворче мистецтво, зокрема живописні твори українських художників – М. Примаченко, К. Білокур, О. Шовкуненка та І. Марчука, є цінним педагогічним

засобом формування української національної ідентичності дітей старшого дошкільного віку. Художні образи, представлені в картинах цих митців, передають національні цінності, культурні смисли, символіку рідної землі, традиційний уклад життя, красу української природи та духовний світ українського народу в емоційно доступній і зрозумілій для дітей формі.

Аналіз творчості зазначених художників засвідчує, що через зображення рідного краю, сільського і міського простору, народного побуту, природних ландшафтів, символів дому, праці та сезонних змін у природі у дітей формується позитивне емоційне ставлення до України, почуття належності до національної спільноти та гордості за свою культуру.

Отже, цілеспрямоване використання творів українського образотворчого мистецтва в освітньому процесі закладів дошкільної освіти забезпечує інтеграцію завдань естетичного, патріотичного та національного виховання і виступає ефективним засобом формування української національної ідентичності дітей старшого дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авраменко О. Творчість Катерини Білокур на тлі епохи в контексті світових художніх тенденцій (До 120-річчя з дня народження мисткині). *МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія: зб. наук. Праць. Ін-т проблем сучас. мистец. НАМ України*. Київ: ІПСМ НАМ України, 2020. Вип. 16. С. 6–28. URL: <https://www.mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-images/pdfs/MIST-16-2020.pdf#page=6>
2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція, 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0033729-21#Text>
3. Гримич М. Ідентичність, етнічність, етнічна ідентичність: терміни та поняття (на матеріалах сучасної північноамериканської науки). *Етнічна історія народів Європи*, 2009. Вип. 28. С. 46–54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2009_28_8
4. Демчик К. Твори Марії Приймаченко на заняттях з декоративного малювання. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: збірник за підсумками звітної конференції викладачів, докторантів і аспірантів* : вип. 9, у 5 т. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. Т. 4. С. 87–89. URL: <https://surl.li/dmqnok>
5. Закон України «Про дошкільну освіту», 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>
6. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>

7. Катаєва М. У столиці знайомлять з творчістю Олексія Шовкуненка, картини якого з Херсону викрали окупанти, 2025. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/109145>

8. Ляпунова В., Негрій І. Національна ідентичність та можливості її формування засобами мистецтва у дітей старшого дошкільного віку. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка.* № 2 (31), 2023. С. 61–69. URL: <https://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/view/3211/3639>

9. Негрій І. Батьківське виховання як чинник розвитку української національної ідентичності у старшому дошкільному віці. (2025). *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка.* № 2 (35), 2025. С. 265–272. URL: <https://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/view/3468/3935>

10. Рудяченко О. Іван Марчук. Світотворець клаптиків на 75 см, 2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2696453-ivan-marcuk-svitotvorec-klaptikiv-na-75-sm.html>

11. Федорчук О. Формування національної ідентичності дошкільника в сім'ї. *Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. Педагогічні науки та освіта.* Вип. L–LI, 2025. С. 189–199. URL: <https://share.google/StMTcRXYzCrwAjplY>

REFERENCES

1. Avramenko O. (2020) Tvorchist Kateryny Bilokur na tli epokhy v konteksti svitovykh khudozhnikh tendentsii (Do 120-richchia z dnia narodzhennia mystkyni). [The work of Kateryna Bilokur against the backdrop of the era in the context of world artistic trends (To the 120th anniversary of the artist's birth)]. *MIST: Mystetstvo, istoriia, suchasnist, teoriia: zb. nauk. Prats. In-t problem suchas. mystets.* NAM Ukrainy. Kyiv : IPSM NAM Ukrainy. № 16. 6–28. URL: <https://www.mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-images/pdfs/MIST-16-2020.pdf#page=6> [in Ukrainian].

2. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (2021) [Basic component of preschool education]. (Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity). Nova redaktsiia. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0033729-21#Text> [in Ukrainian].

2. Hrymych M. (2009) Identychnist, etnichnist, etnichna identychnist: terminy ta poniattia (na materialakh suchasnoi pivnichnoamerykanskoi nauky). [Identity, ethnicity, ethnic identity: terms and concepts (based on materials of modern North American science)]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2009_28_8 [in Ukrainian].

3. Demchyk K. (2010) Tvory Marii Prymachenko na zaniattiakh dekoratyvnoho maliuвання. [Works by Maria

Prymachenko in decorative painting classes]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka: zbirnyk za pidsumkamy zvitnoi konferentsii vykladachiv, doktorantiv i aspirantiv:* vyp. 9, u 5 t. KamianetsPodilskyi : Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka., T. 4. 87–89. URL: <https://surl.li/dmqnok>

4. Zakon Ukrainy “Pro doshkilnu osvitu” (2025). [Law of Ukraine “On preschool education”]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> [in Ukrainian].

5. Zakon Ukrainy “Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukraïnskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti” (2022). [Law of Ukraine “On the basic principles of state policy in the field of establishing Ukrainian national and civic identity”]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> [in Ukrainian].

6. Kataieva M. (2025) U stolytsi znaiomliat z tvorchistiu Oleksiia Shovkunenka, kartyny yakoho z Khersonu vykraly okupanty. [In the capital they introduce the work of Oleksiy Shovkunenka, whose paintings were stolen from Kherson by the occupiers]. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/109145> [in Ukrainian].

7. Liapunova V., Nehrii I. (2023) Natsionalna identychnist ta mozhlyvosti yii formuvannia zasobamy mystetstva u ditei starshoho doshkilnoho viku. (2023). [National identity and the possibilities of its formation by means of art in children of senior preschool age]. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohika.* № 2 (31). 61–69. URL: <https://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/view/3211/3639> [in Ukrainian].

8. Nehrii I. (2025) Batkivske vykhovannia yak chynnyk rozvytku ukraïnskoi natsionalnoi identychnosti u starshomu doshkilnomu vitsi. [Parental education as a factor in the development of Ukrainian national identity in senior preschool age]. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohika.* № 2 (35). 265–272. URL: <https://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/view/3468/3935> [in Ukrainian].

9. Rudiachenko O. (2019) Ivan Marchuk. Svitotvorets klapytkiv na 75 sm. [The creator of the world of 75 cm pieces]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2696453-ivan-marcuk-svitotvorec-klaptikiv-na-75-sm.html> [in Ukrainian].

10. Fedorchuk O. (2025) Formuvannia natsionalnoi identychnosti doshkilnyka v simi. [Formation of the national identity of a preschooler in the family]. *Zaporizkyi oblasnyi instytut pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity. Pedahohichni nauky ta osvita.* Vypusk L–LI, 2025. 189–199. URL: <https://share.google/StMTcRXYzCrwAjplY> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 26.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 08.05.2026